

03/23

ReOS

Recht der Osteuropäischen Staaten

Recht der Osteuropäischen Staaten (ReOS)

Recht der Osteuropäischen Staaten (ReOS) – scientific journal of legal sciences founded by University of Göttingen (Germany) with the purpose of knowledge sharing between Western and Eastern Europe.

Publisher:

Prof. Dr. **Thomas Mann (Begr.)**, Institut für Öffentliches Recht, Lehrstuhl für Verwaltungsrecht, Georg-August-Universität Göttingen

Editorial board:

Prof. Dr. **Toma Birmontienė**, Professorin am Laboratorium für Menschenrechte, Institut für öffentliches Recht, Mykolas-Romeris-Universität (Litauen)

Prof. Dr. habil. **Sabina Grabowska**, University of Rzeszow (Polen)

Prof. Dr. **Thomas Mann (Begr.)**, Institut für Öffentliches Recht, Lehrstuhl für Verwaltungsrecht, Georg-August-Universität Göttingen

Prof. Dr. habil. **Joanna Marszalek-Kawa**, Nicolaus Copernicus University (Polen)

Prof. Dr. **Roman Melnyk (Schriftleitung)**, Hochschule des Rechts (“School of Law”) der M. Narikbayev KAZGUU Universität (Kasachstan)

Dr. jur. **Bernhard Schloer**, DAAD-Langzeitdozent, Nationale Taras-Schewtschenko-Universität Kiew (Ukraine)

Dr. **Agne Tvaronaviciene**, Postdoc am Laboratorium für Mediation und nachhaltige Konfliktlösung, Institut für öffentliches Recht, Mykolas-Romeris-Universität (Litauen)

Dr. iur. **Azamat Egamberdiev**, Dozent des Lehrstuhls für Staatsrecht und Staatsverwaltung der Taschkenter Staatlichen Juristischen Universität beim Justizministerium der Republik Usbekistan

Partners

Netzwerk Ost-West

Rechtsdialog.org

www.uni-goettingen.de/reos

03/2023

ISSN 2199-6245

ReOS 03 / 2023

Inhaltsverzeichnis

Structuring levels of legal regulation in the field of IT law <i>Urtaiev Oleh</i>	4
Uniformity of judicial practice in Ukraine and equal access to justice <i>Fuley Tetyana</i>	11
The principle of legality as an element of the rule of law in the decisions of the European Court of Human Rights <i>Yuzheka Roman</i>	22

Structuring levels of legal regulation in the field of IT law

Urtaiev Oleh

Lawyer, Arbitration Administrator,

Postgraduate Student at the Department of Theory of State and Law

International Humanitarian University, Ukraine

The idea of the article is to highlight issues related to determination an approach to structuring the levels of legal regulation in the field of IT law by carrying out a doctrinal analysis of the international level of legal regulation of social relations covered by the subject of IT law, the regional European level of legal regulation, as well as the national level of legal regulation. It is noted that the identification of various sources of legal regulation of IT law at the international level depends on the direction of the substantive impact of the prescriptions of international acts. It was established that the national level of legal regulation of IT law consists of a set of legal acts, which are adopted both in the form of laws and by-laws, which in a certain way regulate the use of digital technologies in a certain digital environment.

Regulatory and legal regulation of IT law at the international level: a) corresponds to the development of digital technologies; b) extends to both the private and public spheres; c) has extensive sectoral influence. It has been established that the regional level of legal regulation of IT law is formed from the provisions of international treaties, EU law and soft law. In any case, Ukraine must take into account the relevant provisions when developing national legislation in the specified area.

Attention is focused on the fact that the regional level of legal regulation of IT law is formed from the provisions of international treaties, EU law and soft law. In any case, Ukraine must take into account the relevant provisions when developing national legislation in the specified area.

It is assumed that the national level of legal regulation of IT law consists of a set of legal acts, which are adopted both in the form of laws and by-laws, which in a certain way regulate the use of digital technologies in a certain digital environment. It is noted that the modern dimension of international legal regulation of IT law is based on the fact that this area is constantly improving and changing. The identification of various sources of legal regulation of IT law at the international level depends on the direction of the substantive impact of the prescriptions of international acts. It was determined that the regulatory and legal regulation of IT law at the international level: a) corresponds to the development of digital technologies; b) extends to both the private and public spheres; c) has extensive sectoral influence.

Структуризація рівнів правового регулювання в сфері ІТ-права

Уртаєв Олег

адвокат, арбітражний керуючий,

аспірант кафедри теорії держави і права

Міжнародного гуманітарного університету, Україна

Вступ. Виокремлення галузі права належить в площині виділення самостійного предмету правового регулювання, особливостей методу правового впливу. Не виключенням є виокремлення ІТ-права як окремої сфери права, яка регулює типові суспільні правовідносини пов'язані з використанням цифрових технологій у різних сферах людського буття. Специфіка предметного вираження ІТ-права пов'язана з можливістю доступу до цифрового середовища незалежно від місця перебування чи національності. Тому, необхідним є уніфікація національного законодавства до міжнародних стандартів, що стосуються використання цифрових технологій. Окремим вектором правового регулювання є використання цифрового інструментарію суб'єктами владних повноважень при реалізації публічних функцій, що не обов'язково має мати уніфікований характер, але має слідувати загально-правовим ідеалам діяльності публічних інституцій. Таким чином, своєчасність дослідження обраної проблематики не викликає сумнівів.

Під час дослідження структуризації рівнів правового регулювання в сфері ІТ-права використано як загально правові, так і спеціальні методи, а саме: діалектичний метод, формально-логічний метод, структурно функціональний метод, метод системного аналізу а також ряду емпіричних методів. За основу взято висновки, яких зроблено вченими щодо детермінації окремих елементів ІТ-права та його юридичного закріплення: Запороженко Ю.Г., Ємельяненко О.М., Куйбіди В.С.,

Карпенко О.В., Мартин В.М., Міхровська М.С., Наместнік В.В, Тарасенко Л.Л., Самгальської Ю.Я., Разумей Г.Ю., Разумей М.М., Яворської О.С. та інших. Проте, незважаючи на значну кількість наукових праць, питання структуризації правового регулювання ІТ-права є невирішеним в повній мірі через постійне оновлення практики використання цифрових технологій. Тому, **метою статті** є виокремлення рівнів правового регулювання ІТ-права.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі сфера ІТ-права (права інформаційних технологій) регулюється багатьма нормативно-правовими актами міжнародного рівня. Положення, що в подальшому внесли свій внесок у формування сфери ІТ-права, можна знайти ще в Міжнародній Хартії ООН про громадянські і політичні права¹, якими закріплено «право кожної особи безперешкодно дотримуватись поглядів, а також права на свободу слова, включаючи право на пошук, отримання і передачу будь-якої інформації та ідей, незважаючи на кордони, а також права на повагу до приватного життя».

Сучасний вимір міжнародного правового регулювання ІТ-права базується на тому, що означена сфера постійно вдосконалюється та змінюється. Вказані тенденції використання цифрових технологій у різного роду суспільних відносинах прослідковуються в Глобальних Цілях Сталого Розвитку ООН до

¹ Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: міжнародний документ від 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

2030 року², Концепції вдосконалення вимірювання «цифрових слідів» ООН³, Окінавській хартії глобального інформаційного суспільства⁴ тощо. В результаті, цифровий характер вплинув на формування ідеї «ери цифрового врядування» (Digital Era Governance), що передбачає «цифрове» управління з акцентом на «клієнтоорієнтованій» цілісності та цифровізації.

Виокремлення різного виду джерел правового регулювання ІТ-права міжнародного рівня залежить від спрямування предметного впливу приписів міжнародних актів. До прикладу, положення Бернської конвенції про охорону літературних та художніх творів охоплюють: *«... будь-які види творів в галузі літератури, науки і мистецтва, яким би способом і в якій би формі вони не були виражені; драматичні і музично-драматичні твори; хореографічні твори і пантоміми, музичні твори з текстом або без тексту; кінематографічні твори, до яких прирівнюються твори, виражені способом, аналогічним кінематографії; малюнки, твори живопису, архітектури, скульптури, графіки і літографії; фотографічні твори, до яких прирівнюються твори, виражені способом, аналогічним фотографії; твори прикладного мистецтва; ілюстрації, географічні карти, плани, ескізи і пластичні твори, що відносяться до географії, топографії, архітектури або наукам»⁵.*

² Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року: міжнародний документ від 09.2015 р. URL: <https://ukraine.un.org/uk/sdgs>

³ International Standard Industrial Classification of All Economic Activities (ISIC) Revision 4. URL.: <https://unstats.un.org/unsd/classifications/Family/Detail/27>

⁴ Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства: міжнародний документ від 22.07.2000 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/998_163

⁵ Бернська конвенція про охорону літературних та художніх творів: міжнародний документ від 24.07.1971 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text

Ще одну групу нормативно-правових актів міжнародного рівня формують стандарти безпеки інформації ISO, серед яких: 1) Міжнародний стандарт ISO 27001 Системи управління інформаційною безпекою. Вказаним документом встановлено конкретні стандарти інформаційної безпеки для використання центрами обробки даних та іншими організаціями. Одним із ключових компонентів ISO 27001 є встановлені засоби контролю над управлінням ризиками, що охоплюють стандарти шифрування тексту та управління інформаційною безпекою; 2) Міжнародний стандарт ISO IEC 20000-1 Управління послугами інформаційних технологій, що являє собою методи підтримки безпеки, надання узгоджених послуг і впровадження нових технологій, а також системні вимоги, кодекси практики, відносини, процеси вирішення та контролю організацій, які є постачальниками ІТ-послуг⁶.

У сфері розробки стандартів для інформаційно-комунікаційних засобів важливою є співпраця ISO з міжнародними організаціями й комітетами. Зокрема, з Міжнародною електротехнічною комісією (International Electrotechnical Commission, що є міжнародно визнаною інституцією, діяльність якої спрямовано на вироблення міжнародних стандартів для різного роду електричних, електронних, електротехнічних засобів, включаючи інформаційно-комунікаційні технології крізь призму параметрів: вимог до розробки систем ІТ та засобів їх розробки; результативності та якості продуктів і систем ІТ; безпеки систем ІТ та інформації; портативності прикладного програмного забезпечення; уніфікації технологій розробки; гармонізація ІТ-термінології тощо.

⁶ Information technology. URL: <https://www.nqa.com/en-ZA/certification/sectors/information-technology>

Таким чином, нормативно-правове регулювання ІТ-права на міжнародному рівні: а) відповідає розвитку цифрових технологій; б) поширюється як на приватну, так і публічну сферу; в) має розгалужений секторальний вплив.

Орієнтування державної політики України на вступ України до Європейського Союзу⁷, з одного боку, та стан впровадження у державах-членах ЄС сучасних технологій – з іншого, дозволяють детермінувати ІТ-право як невід’ємний елемент правового буття європейської спільноти.

Первісно, європейським нормативно-правовим актом, яким було регламентовано право фізичної особи на обробку її персональних даних стала Конвенція Ради Європи про захист осіб у зв’язку з автоматизованою обробкою персональних даних⁸. Вказаним документом у розділі II закріплювалися основні принципи захисту даних, зокрема: 1) якість даних; 2) особливі категорії даних; 3) безпека даних; 4) додаткові гарантії для суб’єкта даних; 5) санкції та засоби правового захисту. З метою подальшої реалізації положень щодо захисту та безпеки персональних даних особи було прийнято Додатковий протокол до Конвенції 2001 р., яким запроваджено створення органів нагляду для ефективного захисту осіб щодо обробки персональних даних⁹.

⁷ Про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: міжнародний документ від 27.06.2014 р. Офіційний вісник України. 2014. № 75. Ст. 2125.

⁸ Конвенція про захист осіб у зв’язку з автоматизованою обробкою персональних даних: міжнародний документ від 28.01.1981 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_326#Text

⁹ Additional protocol to Convention 108 regarding supervisory authorities and transborder data flows (ETS No. 181). URL: <https://www.coe.int/en/web/data-protection/convention108-and-protocol>

Переважає більшість норм, що формують правове регулювання ІТ-права на регіональному рівні міститься в актах м’якого права, а саме: Декларація про європейську політику у галузі нових інформаційних технологій¹⁰, Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-учасникам з електронної демократії з секторальним виділенням напрямів: е-парламенту, е-законотворення, е-голосування, е-правосуддя, е-медіації (досудове вирішення спорів), е-петиції, е-політичні компанії, е-опитування тощо¹¹.

Одночасно, вагомим значення мають жорсткі норми, типу, регламенту Європейського Парламенту і Ради ЄС «Про захист фізичних осіб у зв’язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС¹², Директиви 1999/93/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про систему електронних підписів, що застосовується в межах Співтовариства»¹³.

¹⁰ Декларація про європейську політику у галузі нових інформаційних технологій: міжнародний документ від 06.05.1999. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_040.

¹¹ Рекомендації CM/Rec (2009)1 про електронну демократію (е- демократія) [Recommendation CM/Rec (2009)1 of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy) (Adopted by the Committee of Ministers on 18 February 2009 at the 1049th meeting of the Ministers’ Deputies)]. URL: http://www.coe.int/t/dgap/democracy/Activities/GGIS/CAHDE/Default_en.asp.

¹² Про захист фізичних осіб у зв’язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних): регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27.04.2016 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text

¹³ Директива 1999/93/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про систему електронних підписів, що застосовується в межах Співтовариства»: міжнародний документ від 13.12.1999 р. № 1999/93/ЄС. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_240.

Окремо зупинимось на положеннях Конвенції Ради Європи про кіберзлочинність¹⁴, що являє собою перший міжнародний нормативно-правовий акт, яким регламентовано види кримінальних правопорушень, вчинених через Інтернет та інші комп'ютерні мережі. Загалом всі кримінальні правопорушення, згідно Конвенції розподіляють на: а) правопорушення проти конфіденційності (наприклад, незаконний доступ (ст. 2)); б) правопорушення, пов'язані з комп'ютерами (наприклад, підробка, пов'язана з комп'ютерами (ст. 7) та шахрайство, пов'язане з комп'ютерами (ст. 8)); в) правопорушення, пов'язані зі змістом кібербезпеки (наприклад, правопорушення, порушення авторських та суміжних прав (ст. 10).

Отже, регіональний рівень правового регулювання ІТ-права сформовано з положень міжнародних договорів, права ЄС та м'якого права. В будь-якому разі, Україною має бути враховано відповідні положення при виробленні національного законодавства в означеній сфері.

Сучасний етап впровадження цифрових технологій реалізується через застосування інноваційних підходів та методологій (Інтернет речей, Mobile ID, Blockchain), а також бажаних форм організаційно-структурованого виконання задач розвитку електронного урядування, включаючи впровадження принципу Digital by Default – «цифрового за замовчуванням» тощо. Ця перспектива надала можливість поступового втілення ідей електронної демократії в Україні¹⁵.

¹⁴ Конвенція про кіберзлочинність: міжнародний документ від 23.11.2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text

¹⁵ Kormych L.I., Kormych A.I. (2019) E-democracy and enhancing public administration in Ukraine: the issues of transition. State and law in the context of globalization: realities and prospects: collective monograph. LvivToruń: Liha-Pres, 2019. 184 s. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-182-7/52-70>

Юридичне закріплення інституційного забезпечення ІТ-сфери є моментом державно-правового визнання важливості суспільних відносин, пов'язаних з використанням цифрових технологій. Йдеться про утворення Міністерства цифрової трансформації України, до відання якого віднесено реалізацію функцій з популяризації поширення нових технологій у визначених сферах суспільних відносин та вироблення державної політики цифровізації. Наприклад, повноваження щодо сприяння розвитку та доступності послуг широкосмугового доступу до Інтернету, забезпечення надання електронних та адміністративних послуг, електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації та інвестицій в ІТ-індустрію тощо¹⁶. Вагомим кроком є утворення при Кабінетові Міністрів України Міжгалузевої ради з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації як тимчасово діючого консультативно-дорадчого органу. Його сформовано для дослідження проблем по реалізації державної політики у сферах цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації. На цю інституцію покладено виконання таких завдань, як: «...усунення недоліків та розв'язання проблем, що сповільнюють реалізацію проектів цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації; вироблення заходів щодо забезпечення можливості користуватися новітніми досягненнями інформаційних технологій та отримувати державні послуги в режимові реального часу»¹⁷.

¹⁶ Положення про Міністерство цифрової трансформації України: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.09.2019 р. № 856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/501-2022-%D0%BF#Text>

¹⁷ Положення про Міжгалузеву раду з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації: Постанова Кабінету Міністрів України від 8.07.2020 р. № 595. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-2020-%D0%BF#Text>

Предметно сфера ІТ-права первинно пов'язується із суспільними відносинами з приводу використання цифрових технологій, що можливо в певному цифровому середовищі. Визначення поняття «електронна комунікаційна мережа» запропоновано Законом України «Про електронні комунікації»¹⁸ та тлумачиться як: «... комплекс технічних засобів електронних комунікацій та споруд, призначених для надання електронних комунікаційних послуг». У цілому вказаним нормативно-правовим актом закладено основи державної політики у сферах електронних комунікацій, а також права, обов'язки та відповідальність фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у відповідній діяльності або користуються електронними комунікаційними послугами.

Практичним проявом останніх заходів є затвердження Постановою Кабінету Міністрів України «Концепції розвитку цифрових компетентностей»¹⁹ передбачено, що: «цифровою компетентністю є динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, інших особистих якостей у сфері інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність із використанням таких технологій».

Окремим вектором правового регулювання є забезпечення авторських прав в цифровому середовищі. Відповідно до ст. 8 Закону «Про авторське право і суміжні права»: «...усі об'єкти авторських прав можуть бути

використані у мережі Інтернет у формі їх розміщення на веб-сайтах, зберігання на різних пристроях тощо». Відповідно до ст. 1: «...комп'ютерна програма визначена як набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи у будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату (це поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, виражені у вихідному або об'єктному кодах)»²⁰.

Неможливо оминати правове регулювання електронних послуг. Так, Законом України «Про електронні довірчі послуги»²¹, виокремлено: спеціальний категоріальний перелік, типу: автентифікація, веб-сайт, електронна довірча послуга, електронна ідентифікація, електронна послуга тощо; принципи державного регулювання у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації; система органів, що здійснюють державне регулювання у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації; процедура електронної ідентифікації тощо. Важливим кроком у спрощенні діяльності суб'єктів публічної адміністрації, в тому числі, у сфері надання послуг на основі використання сучасних технологій, стало прийняття Закону України «Про публічні електронні реєстри»²², яким забезпечується можливість ведення, взаємодії, адміністрування, перетворення, модифікації та припинення публічних електронних реєстрів,

²⁰ Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>

²¹ Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 р. № 2155. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>

²² Про публічні електронні реєстри: Закон України від 18.11.2021 р. № 1907-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1907-20#Text>

¹⁸ Про електронні комунікації: Закон України від 16.12.2020 р. № 1089. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text>

¹⁹ Концепція розвитку цифрових компетентностей: Постанова Кабінету Міністрів України від 3.03.2021 р. № 167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>

при використанні реєстрової інформації національних електронних інформаційних ресурсів.

Висновки. Підсумовуючи зазначимо, що національний рівень правового регулювання ІТ-права складається з сукупності юридичних актів, яких прийнято як у формі законів, так і підзаконних нормативно-правових актів, що певним чином регулюють використання цифрових технологій у певному цифровому середовищі.

Доцільно припустити, що сучасний вимір міжнародного правового регулювання

ІТ-права базується на тому, що означена сфера постійно вдосконалюється та змінюється. Виокремлення різного виду джерел правового регулювання ІТ-права міжнародного рівня залежить від спрямування предметного впливу приписів міжнародних актів. Визначено, що нормативно-правове регулювання ІТ-права на міжнародному рівні: а) відповідає розвитку цифрових технологій; б) поширюється як на приватну, так і публічну сферу; в) має розгалужений секторальний вплив.

Uniformity of judicial practice in Ukraine and equal access to justice

Fuley Tetyana

orcid.org/0000-0002-9800-8785

PhD in Law (Candidate of Legal Science),

Head of Department of Scientific Judicial Research

and Scientific Methodological Support of Judicial Education

National School of Judges of Ukraine, Ukraine

The concept of ‘uniformity of judicial practice’ has become extremely common in Ukrainian legal discourse nowadays. It is quite new since it appeared for the first time in the Law of Ukraine “On the Judiciary and the Status of Judges” No. 2453-VI dated 7 July 2010, and received further development in its new version – the Law No. 1402-VIII dated 2 June 2016. The mandate to “ensure the constancy and uniformity of judicial practice in the manner determined by the procedural law” is assigned to the Supreme Court as the highest court in the judicial system of Ukraine (Art. 36.1 of the Law No. 1402-VIII). This allows to single out the procedural mechanism as the main one in ensuring the uniformity of judicial practice, but there are also non-procedural ones.

Procedural mechanism of ensuring the uniformity of judicial practice includes tools stipulated by the national procedural codes, which contain almost identical provisions for referral of the case during cassation procedure to the chamber, united chamber or the Grand Chamber of the Supreme Court if grounds for such referral occurred. Each of the four Courts of Cassation within the Supreme Court (Administrative, Civil, Criminal and Economic) was given such tools. In administrative proceedings, besides, there is an additional tool to consider typical administrative case by the Administrative Court of Cassation as the court of first instance to render a ‘model judgment’, which has been used at least in 25 cases. Non-procedural tools of ensuring the uniformity of judicial practice usually include overviews of judicial practice, notifications about the most urgent or high-profile cases in media or social media; educational and scientific events, etc.

Uniformity of judicial practice affects access to justice in several aspects. First of all, unified and coherent judicial practice promotes access to justice because it helps individuals to protect themselves against infringements of their rights by choosing the best strategy according to the well-established case law. The author distinguishes different types of cases (so-called “classic” and “new”) depending on the duration of validity and application of the law and shows how this affects access to justice. For example, if courts consider cases of new category (either after the new law came into force or the law remains unchanged, however, there was no case law of its application), it is almost inevitable that court decisions might differ. Here, a lot depends on the promptness and efficiency of the higher courts, especially the Supreme Court. Both the lack of quick Supreme Court’s response and frequent departure from established case law might be seen as obstacles to access to justice.

Introduction. A term of ‘uniformity of judicial practice’ (in Ukrainian *єдність судової практики*) in recent years has become one of the most frequently used in Ukrainian discourse when discussing almost any issue related to justice. However, for the Ukrainian legal community – both scholars and practitioners – this is a relatively new legal term (and, accordingly, a concept).

It would not be wrong to assume that the ‘uniformity of judicial practice’ entered the domestic lexicon due to Ukraine’s membership in the Council of Europe. However, unlike such terms as ‘legitimate expectations’ or ‘reasonable suspicion’ which have been developed by the European Court of Human Rights (hereinafter – ECtHR), an appearance of the concept of ‘uniformity of judicial practice’ can hardly be result of influence exclusively of the ECtHR jurisprudence; more likely it is a consequence of the European judicial dialogue Ukrainian judges took part in, as well as Ukrainian participation in the work of such bodies of the Council of Europe (hereinafter – CoE) as the Consultative Council of European Judges (hereinafter – CCEJ), European Commission for the efficiency of justice (hereinafter – CEPEJ), the European Commission for Democracy through Law (hereinafter – the Venice Commission), etc.

It is no surprise, therefore, that Ukrainian scholars and practitioners constantly use the documents of these CoE bodies to understand the essence and role of ‘uniformity of judicial practice’. One of the most frequently used quotes is the following: “[t]he uniform application of the law is essential for the principle of the equality before the law. Moreover, considerations of legal certainty and predictability are an inherent part of the rule of law. In a state governed by the rule of law, citizens justifiably expect to be treated as others and can rely on the previous decisions in comparable cases so that they can predict the legal effects of their acts or omissions” (CCEJ

Opinion No. 20 (2017), para. 5)¹. Another one emphasized that “[t]he existence of conflicting decisions within a supreme or constitutional court may be contrary to the principle of legal certainty. It is therefore required that the courts, especially the highest courts, establish mechanisms to avoid conflicts and ensure the coherence of their case-law” (the Venice Commission’s Report on the Rule of Law (2011), para. 50)². Besides, the ECtHR approach is used; in this regard it is worth mentioning the article written by T. Tsvina on the analysis of the consistency of judicial practice as an element of legal certainty in terms of the evolutive interpretation of Art. 6 (1) of the ECHR³.

For the purpose of this article, however, it is not necessary to dwell on the types of inconsistencies in judicial practice analyzed by the ECtHR and its reasoning in specific cases that led to the conclusion of a violation or non-violation of the applicants’ right to a fair trial, instead, focus will be paid on the ECtHR’s general principles.

So, the ECtHR has examined a number of cases concerning conflicting court decisions, among which the most well-known is *Jordan Jordanov and Others v. Bulgaria* (app. no. 23530/02), in which it has explained

¹ Consultative Council of European Judges. Opinion No. 20 (2017). The role of courts with respect to the uniform application of the law. Retrieved from: <https://rm.coe.int/opinion-ccje-en-20/16809ccaa5>

² Report on the Rule of Law. Adopted by the Venice Commission at its 86th plenary session (Venice, 25–26 March 2011). CDL-AD(2011)003rev. Retrieved from: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2011\)003rev-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2011)003rev-e)

³ Tsvina, T.A. Yednist sudovoi praktyky yak element pravovoi vyznachenosti: pidkhid Yevropeiskoho sudu z prav liudyny [Consistency of Judicial Practice as an Element of Legal Certainty: Approach of the ECtHR]. *Problemy zakonnosti – Problems of Legality*, 2019. issue 146, p. 63-74. doi: <https://doi.org/10.21564/2414-90x.146.175598> [in Ukrainian].

the criteria that guided its assessment, which consist in establishing whether “profound and long-standing differences” exist in the case-law of a supreme court, whether the domestic law provides for machinery for overcoming these inconsistencies, whether that machinery has been applied and, if appropriate, to what effect⁴. Subsequently, the ECtHR confirmed this approach in a number of further key cases, i.e., *Nejdet Şahin and Perihan Şahin v. Turkey* (app. no. 13279/05)⁵ and *Lupeni Greek Catholic Parish and Others v Romania* (app. no. 76943/11)⁶. The ECtHR also emphasized, that its assessment of the circumstances brought before it for examination has also always been based on the principle of legal certainty which is implicit in all the Articles of the ECHR and constitutes one of the fundamental aspects of the rule of law (*Jordan Jordanov and Others*, para. 47; *Nejdet Şahin and Perihan Şahin v. Turkey*, para. 56).

Thus, the ‘uniformity of judicial practice’ is considered, on the one hand, as an element of legal certainty, and on the other hand, as the requirement of a fair trial, guaranteed by Art. 6 of the ECHR.

Simultaneously, if one can look at the necessary elements of the rule of law upon which a consensus has been found (according to the abovementioned Venice Commission’s Report on the Rule of Law (2011), para. 41⁷), one can

easily conclude that many fair trial guarantees are considered as access to justice issues (para. 56–58)⁸. Both “access to justice before independent and impartial courts, including judicial review of administrative acts” and “legal certainty” are defined as the essential elements of the rule of law (para. 41)⁹, some requirements of which fall within the scope of the Art. 6 of ECHR guarantees.

Also, the Handbook on European law relating to access to justice, emphasizing the relationship between access to justice rights under CoE and EU law, draws attention to two key components of access to justice – the right to a fair trial and the right to an effective remedy – and compares protection both the EU Charter of Fundamental Rights (Art. 47) and the ECHR (Art. 6 and Art. 13) offer¹⁰.

Therefore, the ‘uniformity of judicial practice’ undoubtedly has an impact on access to justice, especially considering the fact that the concept of ‘access to justice’ has been developing through the prism of equal access for all. Thus, one of the United Nations Sustainable Development Goals – Goal 16 – provides, among other things, to “[p]romote the rule of law at the national and international levels and ensure equal access to justice for all” (16.3)¹¹. However, the interconnection of such concepts as ‘uniformity of judicial practice’ on ‘equal access to justice’ deserves more in-depth analysis.

This article seeks to study the influence of the uniformity of judicial practice on ensuring

⁴ *Jordan Jordanov et autres c. Bulgarie*. CEDH. Requête no 23530/02, arrêt du 2 juillet 2009, para. 49-50 Retrieved from: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-93376> [in French].

⁵ *Nejdet Şahin and Perihan Şahin v. Turkey*. ECtHR. Application no. 13279/05, [GC] judgment of 20 October 2011, para. 52-58. Retrieved from: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-107156>

⁶ *Lupeni Greek Catholic Parish and Others v Romania*. ECtHR. Application no. 76943/11, [GC] judgment of 29 November 2016, para. 116. Retrieved from: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-169054>

⁷ Report on the Rule of Law, see note 2.

⁸ *Ibid.*

⁹ *Ibid.*

¹⁰ Handbook on European law relating to access to justice. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016. P. 20-21.

¹¹ United Nations. Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. A/RES/70/1. P. 30. Retrieved from: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>

equal access to justice. Therefore, the following tasks have been set: 1) to find out the evolution of the concept of ‘uniformity of judicial practice’ in Ukrainian legislation, 2) to describe the available mechanisms for ensuring the uniformity of judicial practice; 3) to analyze the influence of ‘uniformity of judicial practice’ on equal access to justice.

Evolution of the concept of ‘uniformity of judicial practice’ in the national laws on the judiciary. Legislative recognition of the ‘uniformity of judicial practice’ appeared in the Law of Ukraine “On the Judiciary and the Status of Judges” No. 2453-VI dated 7 July 2010 (hereinafter – Law No. 2453-VI)¹².

Before that, the Law of Ukraine “On the Judiciary of Ukraine” No. 3018-III dated 7 February 2002 (hereinafter – Law No. 3018-III)¹³, despite using the term ‘uniformity’ twice (in Art.18.4 and Art. 103.1, para. 1), has not connect it to ‘judicial practice’; on the other hand, while referring to ‘judicial practice’, the wording ‘study and generalisation’ (in Ukrainian *вивчення та узагальнення*) instead of the ‘uniformity’ has been used. Besides, the mandate of the Supreme Court of Ukraine (hereinafter – SCU) in the Law No. 3018-III was set forth as follows:

“Article 47. The Supreme Court of Ukraine is the highest judicial body

1. The Supreme Court of Ukraine is the highest judicial body in the system of courts of general jurisdiction. The Supreme Court of Ukraine administers justice, ensures the uniform (in Ukrainian *однакове* – T.F.) application of legislation by all courts of general jurisdiction”.

¹² On the Judiciary and the Status of Judges: Law of Ukraine No. 2453-VI dated 7 July 2010. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2453-17#Text> [in Ukrainian].

¹³ On the Judiciary of Ukraine: Law of Ukraine No. 3018-III dated 7 July 2002. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3018-14#Text> [in Ukrainian].

So, it wasn’t until the Law No. 2453-VI, when the concept of ‘uniformity of judicial practice’ has appeared for the first time in the national legislation – as the main task of the SCU – thus, Article 38 of Law No. 2453-VI stated:

“Article 38. The Supreme Court of Ukraine is the highest judicial body in the system of courts of general jurisdiction

1. The Supreme Court of Ukraine is the highest judicial body in the system of courts of general jurisdiction of Ukraine, which ensures the uniformity of judicial practice in the manner determined by the procedural law”.

So, we can argue about a paradigm shift that took place in 2010 – by the adoption of the Law No. 2453-VI the legislator moved away from ensuring “uniform application of legislation by all courts of general jurisdiction” in favour of ensuring the “uniformity of judicial practice in the manner determined by the procedural law” defining it as the main role of the SCU.

However, despite the appearance of the new term of ‘uniformity of judicial practice’, the remaining provisions of the Law No. 2453-VI still contained many wordings similar to those in the previous Law No. 3018-III regarding the “study and generalisation” of judicial practice and provide such mandates to the court of appeal (Art.27.1, para. 3), president of the court of appeal (Art. 29.1, para. 7), secretary of the chamber of the high specialised court (Art. 31.3), high specialised court (Art. 32.1, para. 3), president of the high specialised court (Art. 34.1, para. 9), Plenum of the SCU (Art. 36.2 para. 3), secretary of the chamber of the SCU (Art. 45.3, para. 2).

As for the SCU, in addition to the Art. 38.1 of Law No. 2453-VI cited above, the other provisions of this Article empowered the SCU to “study and generalise judicial practice” and to “ensure uniform application of the provisions of the law by courts of different specialisations in the manner determined by the procedural law” (Art. 38.2, para. 2).

It is noteworthy that in accordance with Law No. 2453-VI, the ‘uniformity of judicial practice’ ensures (along with other means) the unity of the system of courts of general jurisdiction (Art. 17.4 of Law No. 2453-VI) – previous Law No. 3018-III did not contain such provision.

Also, Art. 126.8 of Law No. 2453-VI envisaged the possibility to discuss “issues on the practice of the application of legislation, to develop relevant proposals for the improvement of such practice and legislation” at meetings of judges withing a court and to submit relevant proposals for consideration by the high specialised court and the SCU.

So, after such legislative recognition in 2010, the concept of ‘uniformity of judicial practice’ became actively circulated; thus, one of the earliest publications on this topic is a speech in 2013 of Ya. Romaniuk, then the First Deputy President of the SCU, at the conference on the SCU 90th anniversary and at subsequent events¹⁴. Emphasising that “first of all, it is necessary to find out whether it is necessary to ensure the uniformity of judicial practice at all and for what purpose”, the speaker gives arguments in favour of the need for the uniformity of judicial practice and further outlines considerations regarding the SCU tools to perform its role to ensure the uniformity of judicial practice¹⁵ – it should be mentioned that in accordance with the law in force at the time, the powers of the SCU were reduced in favour of high specialised courts (in that period of time – High Administrative Court, High Economic Court and High Court for consideration of Civil and Criminal Cases).

¹⁴ Romaniuk Ya. Zabezpechennia yednosti sudovoi praktyky Verkhovnym Sudom Ukrainy: reforma potrebuie prodovzhennia [Ensuring the unity of judicial practice by the Supreme Court of Ukraine: Reform needs continuation]. Legal Practice. 15 March 2013. P. 5-9. [in Ukrainian].

¹⁵ Ibid.

Subsequently, with the adoption of the next Law “On the Judiciary and the Status of Judges” No. 1402-VIII dated 2 June 2016 (hereinafter – Law No. 1402-VIII)¹⁶ the mandate of the Supreme Court (hereinafter – SC) is defined as follows:

“Article 36. The Supreme Court is the Highest Court in the Judicial System of Ukraine

1. The Supreme Court is the highest court in the judicial system of Ukraine ensuring the constancy and uniformity of judicial practice in the manner determined by the procedural law”.

Thus, ‘constancy’ (in Ukrainian *сталість*) was added to the ‘uniformity’ (in Ukrainian *єдність*) of judicial practice and defined as the main task of the SC. However, Law No. 1402-VIII retained provisions similar to those in the previous laws regarding the “study and generalisation” of judicial practice. Namely, they are mentioned as the mandate of the court of appeal (Art. 27.1, para. 2), head of the court of appeal (Art. 29.1, para. 7), high specialised court (Art. 32.1, para. 2), head of the high specialised court (Art. 34.1, para. 7) – in accordance with Art.31.2 of Law No. 1402-VIII, there are two high specialised courts, namely: 1) High Court on Intellectual Property; 2) High Anti-Corruption Court. The secretary of the chamber of the court of appeal “controls... generalisation of judicial practice in cases within the competence of the chamber” (Art. 26.7, para. 2), the secretary of the chamber has a similar authority to consider certain categories of cases in first instance of the high specialised court (Art. 31.6, para.2), and the president of the Appeal chamber of the high specialised court informs the meeting of judges of the high specialised court and the SC about the results of generalisation of judicial practice (Art. 31.7, para. 3).

¹⁶ On the Judiciary and the Status of Judges: Law of Ukraine No. 1402-VIII dated 2 June 2016. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#n1589> [in Ukrainian].

As for the SC, it should be underlined that in the Art. 36 of Law No. 1402-VIII (similarly to Art. 38.1 of Law No. 2453-VI) alongside with the mandate to “ensure the uniformity of judicial practice”, is envisaged the SC role to “generalise judicial practice” (Art. 38.2, para. 2) and “ensure equal application of the provisions of the law by courts of different specialisations in the manner determined by the procedural law” (Art. 38.2, para. 6). A judge of the SC “analyses judicial practice, takes part in its generalisation” (Art. 38.2, para. 3), president of the court of cassation “informs the meeting of judges of the court of cassation about the state of justice in the relevant judicial specialisation and practice of resolution of specific categories of cases” (Art. 42.6, para. 6) and “organises [...] study of judicial practice [...] to enhance the quality of proceedings and adjudication” (Art. 42.6, para. 8). Besides, chambers of the court of cassation within SC study judicial practice (Art. 44.1, para. 2), the secretary of the chamber “organises [...] study of judicial practice” (Art. 44.3, para. 2). The authority to study and generalise judicial practice is assigned to the GC SC (Art. 45.2, para. 4), and the Secretary of the GC SC “organises [...] study and generalisation of judicial practice” (Art. 45.10, para. 2).

Similarly, alike Law No. 2453-VI (Art. 126.8), current Law No. 1402-VIII provides for the authority of meetings of judges within a court to discuss issues on the practice of the application of legislation, to develop relevant proposals for the improvement of such practice and legislation and to submit relevant proposals for consideration by the SC (Art. 128, para. 9).

Thus, over the past 20 years, three laws on the judiciary and the status of judges were in force in Ukraine: Law No. 3018-III (2002), Law No. 2453-VI (2010), which introduced the term of ‘uniformity of judicial practice’, and current Law No. 1402-VIII (2016), which preserved and

further developed this concept. The task to ensure the constancy and uniformity of judicial practice in the manner determined by the procedural law is assigned to the SC as the highest court in the judicial system of Ukraine (Art. 36.1 of the Law No. 1402-VIII). Procedure for and method of ensuring the uniformity of judicial practice are determined by the procedural law. This gives grounds to single out the *procedural* mechanism as the main one in ensuring the uniformity of judicial practice, as well as *non-procedural* ones.

Procedural mechanism of ensuring the uniformity of judicial practice: legislative framework. Procedural legislation of Ukraine consists of four codes; the oldest one is the Criminal Procedural Code of Ukraine (hereinafter – CrPC) (2012)¹⁷. In 2017, the Economic Procedural Code of Ukraine (hereinafter – EPC) (1992, title given in the 2001 version¹⁸), the Civil Procedural Code of Ukraine (hereinafter – CPC) (2004)¹⁹ and the Code of Administrative Proceedings of Ukraine (hereinafter – CAP) (2005)²⁰ were set out in completely new versions in accordance with Law No. 2147-VIII²¹;

¹⁷ The Criminal Procedural Code of Ukraine : Law of Ukraine No. 4651-VI dated 13 April 2012. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> [in Ukrainian].

¹⁸ On Amendments to the Economic Procedural Code of Ukraine : Law of Ukraine No. 2539-III dated 21 June 2001. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2539-14#Text> [in Ukrainian].

¹⁹ The Civil Procedural Code of Ukraine : Law of Ukraine No. 1618-IV dated 18 March 2004. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> [in Ukrainian].

²⁰ The Code of Administrative Proceedings of Ukraine : Law of Ukraine No. 2747-IV dated 6 July 2005. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> [in Ukrainian].

²¹ On Amendments to the Economic Code of Ukraine, Civil Procedural Code of Ukraine, the Code of Administrative Proceedings of Ukraine and other legislative acts : Law on Ukraine No. 2147-VIII dated 3 October 2017. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19#n6> [in Ukrainian].

amendments to the CrPC in 2017 were mostly point changes concerning only certain provisions. Law No. 2147-VIII entered into force at the same day (15 December 2017) the new Supreme Court (which includes four Courts of Cassation – Criminal, Civil, Economic and Administrative, as well as the GC SC) started operating.

The main novelties of the procedural law related to ensuring the uniformity of judicial practice are referral of the case during cassation procedure by the court considering the case (meaning panel of judges in the court of cassation withing SC) to the chamber of this court of cassation, or united chamber of this court of cassation or the GC SC. Each procedural codes determine grounds for such referral (Art. 302 of the EPC, Art. 403 of the CPC, Art. 346 of the CAP, Article 434-1 of the CrPC, these provisions are identical with few exceptions, i.e., Art. 434-1 of the CrPC refer to the “criminal proceedings” instead of the “case”, besides, Art. 434-1 does not contain para. 6). Also, each procedural codes determine procedure for the referral (Art. 303 of the EPC, Art. 404 of the CPC, Art. 347 of the CAP, Art. 434-2 of the CrPC).

Thus, procedural mechanisms of ensuring the uniformity of judicial practice in the SC are referral of the case to the chamber, united chamber or GC SC.

The case is referred to the chamber if panels of judges of the court of cassation have different opinions on the same issue concerning the same category of cases (“on the application of the provision of the law in similar legal relations”). In the first years of the operation of the SC, there were situations when one panel referred a case to the chamber, and the other did not know about it; later on, such problems were solved by new technology solutions, for example, informing about such referrals via messengers.

The next tool is referral of the case to the united chamber when chambers withing the court

of cassation have different opinions on the same issue. For instance, one of the most high-profile decisions was the judgment of the United chamber of the Civil Court of Cassation within the Supreme Court (hereinafter – UC CCC-SC) in case No. 753/11000/14-ц dated 18 April 2018)²². In this case UC CCC-SC applied, in particular, the *contra proferentem* principle, which is not stipulated by the current civil law²³. Another SC decision which received wide coverage in the media was the UC CCC-SC judgment in case No. 390/34/17 dated 10 April 2019 where the doctrine of ‘prohibition of the use of contradictory behaviour’ has been applied; later on, it was followed by both the CCC-SC and the GC SC²⁴ extending the categories of cases this doctrine is used). These examples demonstrate efficiency, as well as (compared to the GC SC) promptness of the united chamber response to pressing needs of judicial practice and development of law.

Referral of the case to the GC SC is justified by the need to depart from the established case law, i.e., the rulings (“conclusions”) of the SCU, or if one court of cassation does not agree with the conclusion of another court of cassation (for example, CCC-SC with the Administrative

²² Supreme Court. Judgement of the United chamber of the Civil Court of Cassation in case No. 753/11000/14-ц dated 18 April 2018. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73500675> [in Ukrainian].

²³ Verkhovnyi Sud zastosuvav pryntsyyp Contra proferentem pry tлумachenni dohovoriv [The Supreme Court applied the *contra proferentem* principle in the interpretation of contracts]. 15 April 2019. Retrieved from: <https://sud.ua/ru/news/publication/139661-verkhovniy-sud-zastosuvav-printsip-contra-proferentem-pri-tlumachenni-dogovoriv> [in Ukrainian].

²⁴ Slid napratsovuvaty alhorytmy zastosuvannia doktryny zaborony superechlyvoi povedinky – Vasyl Krat [Algorithms for the application of the doctrine of the prohibition of contradictory behaviour should be worked out – Vasyl Krat]. 27 October 2021 Retrieved from: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1201318/> [in Ukrainian].

Court of Cassation (hereinafter – ACC-SC) or Economic Court of Cassation on the application of the same provision of the law.

Therefore, procedural mechanism of ensuring the uniformity of judicial practice include tools stipulated by the national procedural legislation such as consideration of cases by the chamber, united chamber or GC SC. Each of four courts of cassation within the SC was given such tools, and they proved to be efficient from the point of view of ensuring uniformity of judicial practice. It should be also noted that the review of a court decision by the chamber, united chamber or the GC SC is a ground entitling the other courts to stop proceedings in pending cases in similar matters (Art. 228.1, para. 7 of the EPC; Art. 252.1, para. 10 of the CPC; Art. 236.2, para. 5 of the CAP).

In administrative proceedings, there is an additional procedural mechanism of ensuring the uniformity of judicial practice via considering dispute as a ‘model case’. This happens if the ACC-SC accepts a typical administrative case (in which the plaintiffs declared similar claims, the defendant is the same state entity, the disputes arose on similar grounds and the same legal norms are applicable) to consider it as the court of first instance upon the request of one or several administrative courts to render a ‘judgment in a model case’. Peculiarities of proceedings in a model case are governed by Art. 290 of the CAP, in a typical case – by Art. 291 of the CAP. A total of 25 ‘model judgments’ are posted on the website of the SC so far. It should be noted that the publication by the SC of opening proceedings in a model case constitutes ground for administrative courts to stop pending proceedings in a typical case until such judgment takes legal effect (Art. 236.2, para. 9 of the CAP).

When using ‘model case’ tool actively at the beginning of its activity in 2018-2019, later on the ACC-SC as well as lower administrative

courts nowadays demonstrate a tendency to decrease the number of submissions received and considered by the ACC-SC: i.e., in 2022, 11 submissions has been received – compare to 18 in 2021 and 33 in 2020; also, in 2022 ACC-SC considered 8 submissions, all of them resulted in refusal to open proceedings – compare to 19 submissions considered in 2021 (of which only 1 submission resulted in opening of proceedings in the model case and one model case was decided on the merits with the satisfaction of the claims)²⁵, and 38 submissions considered in 2020. On 06 April, 2023, the latest judgement in a model case was rendered by the ACC-SC in case No. 260/3564/22, almost 2 years after the previous one as of 21 April 2021 in case No. 360/3611/20.

Non-procedural tools of ensuring the uniformity of judicial practice usually include: overviews of judicial practice, issued by all courts of cassation as well as the GC SC with a certain frequency; notifications about the most urgent or high-profile cases using various communication options (on the website of the SC, in social media and using messengers); educational and academic events – conferences, round tables, seminars, workshops, etc.

For example, section “Analysis of Judicial Practice” on the website of the SC²⁶ covers 2 subsections: digests of judicial practice of the GC SC and overviews of judicial practice of courts of cassations. The first subsection (on 10 August 2023) contains 60 digests of judicial practice of the GC SC, including 5 annual (for 2022, 2021, 2020, 2019 and 2018, 9 thematical

²⁵ Analiz stanu zdiisnennia pravosuddia administratyvnykh sudamy u 2022 rotsi [Analysis of the state of administration of justice by administrative courts in 2022]. P. 34. Retrieved from: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/oglyady/Analiz_KAS_2022.pdf [in Ukrainian]

²⁶ Retrieved from: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pokazniki-diyalnosti/analiz/>

and more than 40 for a certain period of time, most often a month or two months. Subsection “Overviews of Judicial Practice of courts of cassation” contains a total of more than 330 documents, including dozens of overviews of case law of each court of cassation (for a month, half-year, year or other period as well as thematic); despite the different scope and the variety of formats, these documents serve a valuable source for research, however their detailed analysis was not covered by this study.

Information about overviews issues by the SC and the high-profile cases is widely disseminated using various communication channels like the SC website and social media. Also, many judges of the SC actively participate in various events (conferences, round table discussions, webinars, etc.) in different roles (as speaker, panellist, lecturer, etc.), and every such activity is covered in the media as well. Many presentations and even videos are posted online, not only on the SC website, but also on others, i.e., section “Webinars with the Supreme Court” on the *Ukrainian Bar Association* YouTube channel contains around 30 videos with SC judges on the overview of the practice of consideration of various categories of disputes.

The influence of the uniformity of judicial practice on equal access to justice. Uniformity of judicial practice affects access to justice in several aspects. First of all, established case law promotes access to justice as such thus it allows a person whose rights have been violated to decide (sometimes – after consulting with a lawyer, that is, using legal assistance) which court to apply, which legal remedy to choose, which of the tools available to considered as effective and whether there is a prospect of defending one’s rights in court. So, unified and coherent judicial practice promotes access to justice because it helps individuals to protect themselves against infringements of their rights by choosing the

best strategy according to the well-established case law. Therefore, the Supreme Court’s rulings (conclusions) in jurisdictional disputes or regarding effective methods of protection in certain legal disputes contribute to predictability and legal certainty and generally improve access to justice.

Depending on the duration of validity and application of the law, so-called “classic” cases (i.e., divorce, alimony obligations, distribution of joint property of spouses, inheritance disputes, bodily harm of varying severity, murder, etc.) and “new cases” (i.e., disputes on use reproductive medicine, use of Internet technologies, war related cases, etc.) can be distinguished. Albeit the “classic” cases are not homogeneous by themselves, and in the process of their adjudication a judge may encounter several different situations: 1) the law is relatively “old” and has not been amended for years (for example, a significant array of norms of the Civil Code, the Family Code, the Criminal Code, etc.); 2) the law is in place and still in force, but it clearly does not meet today’s needs and is obviously outdated (some provisions of the Code of Administrative Offenses, the Housing Code, the Labor Code, etc.); 3) the law is fragmentally amended – certain “segmental” or “point” changes are introduced, however there is little clarity whether certain “old” norms still apply, and if yes, to which extend (i.e., whether certain norms of the “old” Labor Code are applicable to public servants/prosecutors upon new specific legislation come into force).

As for the “new” cases, it might be either no legislation at all (particular relations have not yet been regulated by law) or the law exists, but it has never been applied and there is no corresponding judicial practice; the second situation is also relevant to the “classic” cases when a significant change of the legislation (i.e., adoption of new codes) took place.

Distinguishing different types of cases depending on the duration of validity and application of legislation helps to understand how judicial practice affects access to justice. If the current legislation has been in force for a long time, a person has a reasonable expectation that his or her case will be resolved in accordance with established case law. However, if judges face a new category of cases, which might occur due to different reasons – like social relations have not yet been settled at all and there is no applicable legislation, or the law has been past recently, or even if the law is old enough however there is no practice of its application (like it happen with war related cases nowadays in Ukraine) – in all these situations it is almost inevitable that court decisions in such new cases might differ. Here, a lot will depend on the responsiveness of the higher courts, especially the SC. If the lower courts receive feedback in 3-4 or more years, they will not be able to correct their practice promptly; moreover, some categories of disputes might not be relevant anymore. This can result not only in overturned decisions (for lower court judges), but also create barriers to access to justice, including wasted time and money.

A similar thing happens when in “classic” case with established case law the SC changes its approach. The law stipulates that “conclusions on the application of the provisions of the law set forth in the decisions of the Supreme Court are taken into account by other courts when applying such provisions of the law” (Art. 13.6 of Law No. 1402-VIII), and the lower courts usually follow the SC rulings. However, the SC is authorized to change the legal position, and each such decision affects hundreds of similar pending cases and inevitably leads to the consequences in terms of access to justice. For instance, V. Krat, judge of the CCC-SC, illustrates how a significant number of decisions (approximately 500) of the courts of first and appellate instances has

been overruled due to just one change of the legal position of the SC (which allowed a claimant to choose a defendant in lawsuit where the mandatory liability was insured, in other words, to choose who can be sued)²⁷, although at the time of considering such disputes the lower courts were guided by the current legal position of the SCU and followed it. Therefore, it is worth agreeing with the opinion of V. Krat that if the legal position of the SC changes, it must be applied for the future and requires appropriate amendments to the procedural legislation²⁸.

Undoubtedly, if the case law is uniform but inconsistent – that is, departure from the established case law occurs too often – this can also create obstacles to access to justice. For example, the consideration of case No. 360/3071/20 demonstrates that the courts (both of administrative and general jurisdictions) followed the SC ruling regarding the jurisdiction of a certain category of dispute relevant at the moment. A person lodges a claim to the administrative court challenging the refusal to award monetary compensation, however, the district administrative court closed the proceedings by the decision dated 30 September 2020 with the reference, i.e., to the GC SC judgment dated 18 April 2018 in the case No. 806/104/16, following the legal position of the SC that such category of cases was subject to consideration under the rules of civil

²⁷ Konferentsiia «Iednist sudovoi praktyky: pohliad Yevropeiskoho sudu z prav liudyny ta Verkhovnoho Sudu» 1 [Conference “Uniformity of judicial practice: the view of the European Court of Human Rights and the Supreme Court” Day 1]. 14 June 2019. 2.46.50-2.47.38. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=E5MTaoMpj7Y> [in Ukrainian].

²⁸ Pohliad suddiv Verkhovnoho Sudu na problematyku arhumentatsii sudovykh rishen [View of the Judges of the Supreme Court on the Problem of Argumentation of Court Decisions]. 5 April 2019. Retrieved from: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/684480> [in Ukrainian].

proceedings²⁹. So, the person applied to the court of general jurisdiction (case No. 415/6450/20). Meanwhile the GC SC by judgment dated 29 September 2020³⁰ departed from its previous legal position (formulated in the judgment dated 18 April 2018 in case No. 806/104/16 – the one administrative court had followed and referred to as the ground to close the proceeding) and decided that such disputes should not be considered according to the rules of civil proceedings, but should be resolved under to the jurisdiction of administrative courts. So, the court of general jurisdiction also closed the proceedings by a decision dated 2 March 2021³¹, following the new legal position of the SC. Thus, the person found himself in a difficult situation with regard to access to justice since it was impossible to lodge a repeated application to the administrative court. The person decided to appeal against the decision of the district administrative court dated 30 September 2020 on closure the proceedings – the option available only if the request to extend the appeal period would be granted, however it was refused³² due to the reason for missing the deadline for an appeal was found to be invalid. In this very case the cassation petition of the person has been granted by the judgment of the ACC SC

of 17 September 2021³³, on the grounds that the plaintiff did not act in bad faith in missing the time limit for an appeal (para. 39). Taking into account the circumstances of this case, the ACC-SC considers that “the recognition of the reasons for missing the deadline for an appeal as invalid” was unjustified and deprived a person of the right to access the court (para. 40)³⁴. This example demonstrates that instability of judicial practice obviously affects a person’s access to justice, as it does not allow to determine one’s behavior in advance.

Conclusions. Uniformity of judicial practice affects access to justice in several aspects. First of all, unified and uncontroversial judicial practice promotes access to justice because it helps individuals to protect themselves against infringements of their rights by choosing the best strategy according to the well-established case law. This mostly relate to so-called “classic” cases, especially regulated by longstanding legislation. As for the “new” cases, or “classic” cases considered after a significant legislative change, in the absence of established case law, the promptness and efficiency of the higher courts, especially the Supreme Court, is a key issue. The Supreme Court’s lack of quick response, as well as frequent changes of its approach, both in jurisdictional and substantive issues, might create barriers to access to justice.

²⁹ Lugansk district administrative court. Decision on closure the proceedings in the case No. 360/3071/20 dated 30 September 2020. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91908599> [in Ukrainian].

³⁰ Supreme Court. Judgment of Grand Chamber in case No. 712/5476/19 dated 29 September 2021. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92571173> [in Ukrainian].

³¹ Lysychansk city court of Lugansk Oblast. Decision in case 415/6450/20 dated 02 March 2021. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95266172> [in Ukrainian].

³² The First Appellate Administrative Court. Decision on refusal to open appeal proceedings in the case No. 360/3071/20 dated 25 May 2021. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97143876> [in Ukrainian].

³³ Supreme Court. Judgement of the panel of judges of the Administrative Court of Cassation in case No. 360/3071/20 dated 17 September 2021. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99686973> [in Ukrainian].

³⁴ Ibid.

The principle of legality as an element of the rule of law in the decisions of the European Court of Human Rights

Yuzheka Roman

orcid.org/0009-0007-6031-4182

Postgraduate Student of the 4th year of Study of the Third Educational and Scientific Level of Higher Education «Doctor of Philosophy»

Department of Criminal Law Disciplines

Educational and Scientific Institute of Law and Innovative Education

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs of Affairs,

Member of the Public Organization «Union of Educators of Ukraine», Ukraine

This scientific article is devoted to the study of the principle of legality as a key element of the rule of law in the decisions of the European Court of Human Rights. In the context of a constantly changing world and complex challenges to ensure human rights, the principle of legality takes on special importance as a means of ensuring stability, predictability and protection of individual rights and freedoms.

The article begins with an analysis of the concept of the rule of law and its importance for the legal system, emphasizing that the unquestionable observance of laws is fundamental for a democratic society and the rule of law. Next, the author examines the role of the European Court of Human Rights in ensuring the rule of law, exploring how the Court uses the principle of legality in its judgments to ensure the protection of human rights and the delivery of justice.

The article carefully analyzes the practice of the European Court of Human Rights through the prism of the principle of legality. Specific court decisions where the Court determined a violation of this principle and its impact on the protection of human rights are highlighted. Particular attention is paid to the definition and application of the law in the context of human rights, as well as to the definition of restrictions that can be imposed on the rights and freedoms of a person in accordance with the principle of legality.

Next, the article analyzes the relationship between the principle of legality and other human rights principles, such as proportionality, due process and fair trial. The author examines how these principles interact with legality in the formation of the Court's decisions and affect ensuring a balance between individual rights and public interests.

The final part of the article summarizes the results of the study, emphasizing the importance of the principle of legality for the activities of the European Court of Human Rights and its impact on the protection of individual rights and freedoms in the European context. It is concluded that consideration and implementation of the principle of legality is an integral component for ensuring justice, stability and development of the legal order, which contributes to the protection of human rights in Europe and beyond.

Принцип законності як елемент верховенства права в рішеннях Європейського суду з прав людини

Южека Роман Сергійович

orcid.org/0009-0007-6031-4182

аспірант 4-го року навчання третього освітньо-наукового рівня вищої освіти «доктор філософії / Ph.D.» кафедри кримінально-правових дисциплін Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, член Громадської організації «Спілка освітян України», Україна

Вступ. В сучасному світі, де глобалізація, технологічний прогрес та політичні зміни постійно перетворюють ландшафт правових відносин, питання захисту прав людини знаходиться в центрі уваги. Європейський суд з прав людини, як ключовий орган Європейського Союзу, має непересічне значення для забезпечення захисту прав та свобод особи в Європі та за її межами. Відповідно до його мандату, Суд розглядає скарги індивідів та груп щодо можливих порушень Європейської конвенції з прав людини та забезпечує додержання принципу верховенства права. Один із ключових елементів цього принципу – це принцип законності, що визначає обов'язковість дотримання закону як головної передумови для гарантування прав та свобод особи.

Принцип законності є фундаментальним принципом правової держави, який передбачає, що дії органів влади, включаючи судову систему, повинні ґрунтуватися на законі, а не на волі або довільності. Він забезпечує стабільність, передбачуваність та захист прав та свобод кожного індивіда, роблячи неможливим будь-яке свавільне втручання в їхні права. У контексті діяльності Європейського суду з прав людини, принцип законності набуває особливого значення, оскільки він визначає не тільки підстави для вирішення конкретних справ, але й роль Суду у забезпеченні захисту прав людини на високому рівні.

Спрямовуючись на аналіз ролі принципу законності в діяльності Європейського суду з прав людини, дана стаття пропонує глибокий розгляд та оцінку впливу цього принципу на рішення Суду щодо правового захисту особи. Шляхом аналізу конкретних судових рішень, а також дотримання Судом принципу законності в різних контекстах, ми намагатимемось розкрити, як принцип законності сприяє забезпеченню верховенства права та ефективному захисту прав людини в рішеннях Європейського суду з прав людини. Наш аналіз спрямований на зрозуміння того, як Суд інтерпретує та застосовує принцип законності в своїх рішеннях, а також на виявлення взаємозв'язку між цим принципом та іншими аспектами прав людини.

У світлі постійно змінюючогося правового контексту та викликів для захисту прав людини, розуміння та аналіз ролі принципу законності в діяльності Європейського суду з прав людини є надзвичайно важливим для розвитку стабільного та справедливого правового порядку, що забезпечує захист прав та свобод кожного індивіда.

Мета статті полягає в глибокому аналізі та розкритті ролі принципу законності як важливого елемента верховенства права в рішеннях Європейського суду з прав людини.

Виклад основного матеріалу. Основним принципом, що визначає хід кримінального

провадження, є додержання законності. Це завдання передбачає перш за все строге виконання положень вітчизняного кримінального процесуального закону. Водночас, критерій законності можна розглядати в контексті аналізу статей 2, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 Конвенції про захист прав людини і основних свобод (надалі – Конвенція).

Розгляд критерію законності пов'язаний з тим, що, незважаючи на визначені права та свободи в Конвенції, існують певні винятки і можливі обмеження, які головним чином визначаються згідно з нормами закону. Досвід Європейського суду з прав людини (надалі – ЄСПЛ) свідчить про те, що в даному контексті «закон» відноситься не тільки до національного законодавства, але й до відповідності цього закону певним стандартам. Відтак, актуальним стає дослідження основних критеріїв визначення законності в контексті практики ЄСПЛ¹.

В контексті вищевказаного, важливо розглянути роль та значення принципу законності у практиці Європейського суду з прав людини. Цей суд, як ключовий механізм захисту прав та свобод особи в Європі, активно долучився до формування стандартів щодо тлумачення і застосування прав людини, враховуючи не лише національне законодавство, але й міжнародні норми.

Важливо відзначити, що концепція законності, яка використовується ЄСПЛ, виходить за рамки простого дотримання формальних норм закону. Суд спирається на поняття «законності в широкому розумінні», що включає в себе не тільки літеру, а й дух закону. Це означає, що критерії законності включають не тільки легальність уживання засобів примусу, але й оцінку їхньої необхідності, належності

та відповідності пропорційності.

У своїх рішеннях ЄСПЛ нерідко встановлює обов'язковість прозорості та передбачуваності в діях державних органів, зокрема, правоохоронних. Це сприяє забезпеченню прав особи на справедливий процес та уникнення безпідставних обмежень.

Крім того, що стосується обмежень прав, встановлених Конвенцією, Суд ретельно аналізує, чи відповідають ці обмеження необхідним критеріям законності. Вирішальним у цьому контексті є демократичне суспільне потребування та належність обмеження закону відповідно до його основної сутності.

Отже, дослідження ролі принципу законності у практиці Європейського суду з прав людини є важливим завданням для розкриття того, як цей принцип впливає на гарантування захисту прав та свобод людини. Аналіз стандартів, які сформував ЄСПЛ, може надати цінні вказівки щодо того, як забезпечити ефективний баланс між захистом прав особи та інтересами суспільства, зокрема, в контексті обмежень, визначених в Конвенції.

Давайте розглянемо, як Європейський суд з прав людини визначає відповідність принципу законності. Під час аналізу законності з погляду застосування статті 5 Конвенції, Д. Гом'єн наголошує на тому, що «вимоги статті 5 не будуть виконані, якщо затримання особи органами влади ґрунтуватиметься на підставі, яка не включена до переліку винятків (незалежно від того, чи передбачає таку підставу діюче національне законодавство). З іншого боку, якщо національне законодавство не передбачає таку підставу для позбавлення волі, Суд визнає це за порушення статті 5»².

Зокрема, навіть якщо офіційні органи

¹ Дудаш Т. І Практика Європейського Суду з прав людини : навч. посіб. 3-тє вид., стереотип. Київ : Алерта. 2016. 488 с.

² Гом'єн Д. Короткий путівник Європейською конвенцією з прав людини. Видання третє. К. : «Фенікс», 2006. 192 с.

діють відповідно до Конвенції, але відповідна норма відсутня в національному законодавстві, Суд розглядає такі дії як прояв свавілля і, відповідно, порушення статті 5. Також Суд визнає такі дії офіційних органів, які не передбачені національним законом, порушенням вимог законності, в контексті статті 8 Конвенції та інших норм, які дозволяють обмеження права на підставі закону.

Отже, перша передумова – це наявність відповідної норми в національному законі. У разі відсутності такої норми можна вже констатувати порушення, не проводячи подальших перевірок. Д. Гом'єн зауважує, що поняття «законність» набуває відомого значення в практиці Суду, враховуючи, що чинний національний закон розглядається як точка виходу, і його текст та застосування оцінюються відповідно до більш широких критеріїв законності [2, с.78].

У випадку, коли існує відповідне регулювання у національному законодавстві, наступний крок, який вчиняє Європейський суд, включає аналіз самого закону та його якості. Наприклад, у рішенні ЄСПЛ «Петухов проти України» від 21 жовтня 2010 року (пункт № 110), Суд підкреслив, що «хоча законність тримання під вартою відповідно до національного закону є основним аспектом, вона не завжди є визначальною... Суд також повинен встановити, чи відповідає національний закон вимогам Конвенції, включаючи загальні принципи, викладені або впливають з неї»³.

Суд використовує певні критерії для оцінки «якості» закону. Основні з цих критеріїв були визначені в рішенні «Справа «Санді Таймс» проти Сполученого Королівства» (1979 р.). Згідно з цими критеріями:

– закон повинен бути досить зрозумілим та доступним для громадян, він повинен функціонувати як відповідний орієнтир для громадян у відповідному контексті, де застосовуються конкретні правові норми;

– норма не може вважатися законом, якщо вона не сформульована настільки чітко, що громадянин може регулювати свою поведінку на основі цієї норми.

Пізніше, у рішенні «Справа «Мелоун проти Сполученого Королівства» (1984 р.), Суд підкреслив, що закон повинен докладно визначати межі дискреційних повноважень, наданих компетентним органам, і процедуру їх здійснення з урахуванням законної мети відповідного заходу. Це необхідно для того, щоб забезпечити належний захист особи від довільного втручання. Таким чином, була визначена третя складова частина законності згідно з Конвенцією.

Конвенційні права передбачають наявність законності, яка визначається через загальні норми, такі як: 1) врегульованість національним законодавством; 2) «якість» закону; 3) наявність законного рішення від офіційних органів. Ці критерії є точками відліку, за якими можна перевірити відповідність законності обмежень права, таких як затримання, втручання у приватне або сімейне життя, а також дій суду, відповідно до практики Європейського Суду⁴.

Головні параметри для оцінки законності з погляду якості закону включають такі основні визначники: 1) доступність, що передбачає чітку відповідність норм, за якими оцінюється певна поведінка; 2) передбачуваність норми, яка виражається в достатній чіткості формулювання; 3) обмежена дискреція компетентних органів, яка здійснюється

³ Рішення Європейського суду з прав людини від 21.10.2010 у справі «Петухов проти України» URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-101173> (дата звернення 27.08.2023 р.)

⁴ Заєць А. С. Юридична практика як одна з основних форм правового виховання. *Право та державне управління*. 2016. № 4(25). С. 11–15.

з урахуванням законної мети та забезпечення захисту від безпідставного втручання. Основними критеріями для визначення законності рішення є: 1) наявність рішення органу, 2) здійснення контролю та звітності за прийнятими рішеннями.

Важливими показниками законності судового процесу є: 1) юридичні підстави для існування самого суду; 2) правові основи для формування складу суду в кожній конкретній справі; 3) дотримання судом встановленої юрисдикції та пильне дотримання ним закону. Визначення законності існування суду і законності складу суду повинно ґрунтуватися на використанні зазначених загальних принципів (критеріїв)⁵.

Згідно з Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, усі особи мають право на рівність перед законом та на рівний захист закону. Принцип законності передбачає, що ніхто не може бути позбавлений своїх прав, крім випадків і в порядку, передбачених законом. Це означає, що дії державних органів та їх посадових осіб повинні ґрунтуватися на чітких та передбачуваних законах.

Заборона дискримінації, як інший важливий аспект, пов'язаний з рішеннями ЄСПЛ, впливає з принципу рівності перед законом. Суд у своїх рішеннях акцентує на тому, що дискримінація порушує основні права та свободи особи і є недопустимою явищем навіть у випадках, коли державні органи діють в рамках своєї компетенції⁶.

⁵ Кочура О. О. Європейський суд з прав людини в конституційно-правовому механізмі захисту прав і свобод громадян України : дис. канд. юрид. наук : 12.00.02. Харків, 2015. 216 с.

⁶ Савчин М. Вплив Європейського суду з прав людини на стан додержання прав і основоположних свобод людини в Україні. Юридична газета. 2006. № 23(83). 21 грудня. URL: <http://www.yur-gazeta.com/article/800>. (дата звернення 27.08.2023 р.)

Забезпечення ефективного доступу до правосуддя є фундаментальною передумовою для гарантування принципу законності та виконання прав людини. Цей аспект знаходить широке визнання як на національному, так і на міжнародному рівнях. Однак, найбільш впливовою інстанцією, що забезпечує ефективний доступ до правосуддя у випадках порушень прав людини, є Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ).

ЄСПЛ виступає не лише як місце, де можна звернутися зі скаргою на дії державних органів, але й як ключовий механізм для вирішення суперечок між індивідуальними правами та діями держави. Громадяни мають можливість подати скаргу до ЄСПЛ в разі порушення їхніх прав, коли національні засоби правосуддя не забезпечують відповідну захисту. Це важливо для забезпечення справедливості та підтримки верховенства права, оскільки недостатність національних засобів може призвести до безкарності дій державних органів⁷.

Роль ЄСПЛ полягає не лише у розгляді конкретних справ, але й у формуванні стандартів та тлумаченні норм міжнародного права, що стосуються захисту прав людини. Рішення суду набувають прецедентного характеру, що впливає на правопорядок та практику країн-членів Ради Європи. Це сприяє не лише забезпеченню справедливого розгляду конкретних випадків, а й впливає на реформи законодавства та діяльність державних органів.

Забезпечення контролю за виконанням принципу законності та заборонаю дискримінації також впливає з можливості громадян

⁷ Застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя : навчально-методичний посібник для тренерів навчального курсу для суддів / упорядник Т. І. Фулей. Київ : ВАІТЕ, 2017. 234 с.

звертатися до ЄСПЛ. Суд відстоює принцип рівності перед законом та недопустимість дискримінації, що змушує держави-члени дотримуватися цих норм у своїй практиці⁸.

Таким чином, роль ЄСПЛ у забезпеченні ефективного доступу до правосуддя полягає у наданні громадянам можливості звернутися до міжнародного органу з скаргами на дії державних органів та порушення їхніх прав. Це сприяє забезпеченню контролю за дотриманням принципу законності та гарантує реалізацію принципу верховенства права в контексті захисту прав людини.

Рішення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) мають вагомий і значущий вплив на національні правові системи країн-членів Ради Європи. Цей вплив не обмежується лише конкретними справами, а стосується загальних стандартів правової організації, захисту прав людини та принципу верховенства права⁹.

Рішення ЄСПЛ набувають силу прецеденту, тобто вони встановлюють нові стандарти для тлумачення норм міжнародного права про захист прав людини. Це означає, що коли суд розглядає певний тип справи та формулює стандарти поведінки для держав, ці стандарти можуть застосовуватися в подальших випадках судової практики. Цей механізм створює величезну вагу та авторитет рішень ЄСПЛ¹⁰.

⁸ Матвеева Ю. І. Юридико-технічні характеристики принципу правової визначеності. *Наукові записки НаУКМА. Серія «Юридичні науки»*. 2015. Т. 168. С. 37–39.

⁹ Цувіна Т. А. Принцип верховенства права у практиці Європейського суду з прав людини. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/download/170/158>. (дата звернення 27.08.2023 р.)

¹⁰ Караман І. В. Європейський суд з прав людини, Європейська конвенція з прав людини та індивідуальні заяви: перше знайомство. І. В. Караман, В. В. Козіна. 3-тє вид., змін. та допов. Х. : Фактор, 2016. 240 с.

Один із головних способів впливу рішень ЄСПЛ на національні правові системи полягає в тому, що вони стимулюють реформи законодавства та правопорядку. Коли суд виявляє порушення прав людини в певній країні та наголошує на системних недоліках в її законодавстві або практиці, це може спонукати до перегляду та покращення правового середовища. Країни-члени можуть вживати заходів для забезпечення відповідності своїх законів та практики міжнародним стандартам¹¹.

Рішення ЄСПЛ також можуть викликати обговорення в суспільстві та політичному середовищі. Це може призвести до підвищення уваги до питань прав людини та верховенства права внутрішньо в країні. Суспільна обговореність може стимулювати владу до прийняття необхідних реформ¹².

У підсумку, рішення ЄСПЛ виявляють великий вплив на національні правові системи країн-членів, спонукаючи до реформ законодавства, спрямованих на вирішення виявлених проблем у захисті прав людини. Це важливий механізм для забезпечення дотримання принципу законності та прав людини на національному рівні¹³.

Висновки. Отже, у даній роботі було детально розглянуто роль принципу законності в контексті рішень Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) та його значення для забезпечення верховенства права та захисту

¹¹ Комаров В. В. Рішення Європейського суду з прав людини та Конституційного Суду України: проблема конкуренції. *Проблеми законності*. 2009. Вип. 100. С. 31–41.

¹² Фулей Т. І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя : науково-методичний посібник для суддів. 2-ге вид. випр., допов. К., 2015. 208 с.

¹³ Цюкало В. Окремі аспекти діяльності Європейського суду з прав людини щодо формування європейської системи захисту прав людини. *Слово Національної школи суддів України*. 2014. № 1. С. 14–20.

прав людини. Принцип законності, визначений через доступність, якість та обмежену дискрецію норм, є ключовим елементом, який сприяє створенню прогнозованої та справедливої правової основи.

Рішення ЄСПЛ виступають як важливий інструмент забезпечення дотримання принципу законності та гарантування прав людини. Суд встановлює стандарти для оцінки якості закону, наголошуючи на його доступності, передбачуваності та обмеженій дискреції. Ці стандарти стають маркерами для оцінки законності обмежень права, що сприяє створенню чітких параметрів для захисту прав людини.

Крім того, рішення ЄСПЛ впливають на національні правові системи країн-членів, стимулюючи реформи законодавства для вирішення виявлених проблем та покращення дотримання принципу законності та прав людини. Цей вплив сприяє підвищенню якості правосуддя та захисту прав громадян.

Загалом, принцип законності відіграє важливу роль в рішеннях ЄСПЛ, забезпечуючи фундаментальний елемент верховенства права в контексті захисту прав людини. Рішення суду створюють правовий каркас, який сприяє дотриманню стандартів законності та допомагає забезпечити справедливість, рівність та захист прав кожної людини.

NOTES

Recht der Osteuropäischen Staaten (ReOS)
Issued quarterly
Passed for printing: 28.07.2023